

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara'sı: Sosyo-ekonomik Bir Analiz

Yakup Kadri Karaosmanoğlu's "Ankara": A Socio-Economic Analysis

Öz

Engin ÇAĞMAN*

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, İstanbul-Türkiye, engin.cagman@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3787-7960 ROR ID: ror.org/00jga9_g46

Gönderilme Tarihi / Received Date

31.01.2025

Kabul Tarihi / Accepted Date

14.03.2025

Yayın Tarihi / Publication Date

21.03.2025

Atıf/Citation: Çağman E. Yakup Kadri

Karaosmanoğlu'nun Ankara'sı:

Sosyo-ekonomik Bir Analiz

Dil ve Edebiyat Araştırmaları, 31, 81-98

doi.org/10.30767/diledeara.1630487

Hakem Değerlendirmesi:

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlleme.

Çıkar Çatışması:

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek:

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review:

Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest:

The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support:

The author declared that this study has received no financial support

Dil ve Edebiyat Araştırmaları

Dergimizde yayımlanan makalelerin telif hakları dergimize ait olup CC-BY-NC-ND lisansına uygun olarak açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

Language and Literature Studies

The copyright of the articles published in our journal belongs to our journal and is published as open access in accordance with CC-BY-NC-ND licenses.

tded.org.tr | 2025

Makale, edebiyatçı, siyasetçi ve diplomat Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara adlı romanının mekânı, kahramanları ve toplumsal sınıflarının karşılıklı ilişkileri bağlamında sosyo-ekonomik açıdan analizini içermektedir. Yakup Kadri, bazen kahramanları vasıtasıyla bazen de bizatihi anlatıcı olarak söz konusu üç dönemin değişen Ankara'sını tasvir etmektedir. Birinci bölümde Ankara, yoksul fakat İstiklal Harbi'nin merkezi olması sebebiyle adeta kutsanan bir mekân iken ikinci bölümde Cumhuriyet devrimlerini içselleştiremeyen askeri ve sivil bürokrasi ile sosyal sınıfların yoğlaşmasına sahne olan bir başkenttir. Üçüncü ve son bölüm ise Cumhuriyet ideallerinin geniş halk kitlelerine yayıldığı, her bakımdan gelişmiş ve müreffeh bir Türkiye'nin sembolü olan Ankara'dır. Yazar ilk iki bölümde realist bir tutum sergilerken üçüncü bölümde ütopyasını yansıtmaktadır. Yakup Kadri, romanda değişen Ankara'nın yanı sıra Milli Mücadele'yi ve Cumhuriyet ideolojisini merkeze alarak roman karakterlerinin şahsında temsil ettikleri sosyal sınıfları ve onların başkent Ankara ile karşılıklı etkileşimini irdelemektedir. Yakup Kadri'nin, dönemin canlı tanığı ve devlette üst düzey görevlerde bulunmuş olması eserini daha değerli kılmaktadır. Öte yandan Kadro hareketinin önde gelen simalarından olan yazar, iktisadi ve siyasi görüşlerini eserine aksettirmiştir. Bu hususlara dair düşüncelerini ve idealizmini özellikle romanın üçüncü bölümünde görebilmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ankara, Kadro Hareketi, Milli Mücadele, Sosyo-ekonomi.

Abstract

The article includes a socio-economic analysis of the novel Ankara by the literary figure, politician, and diplomat Yakup Kadri Karaosmanoğlu in the context of its setting, heroes, and the interrelationships of social classes. Yakup Kadri describes the changing Ankara of the three periods in question, sometimes through his heroes and sometimes as the narrator himself. In the first part, Ankara is a poor but almost blessed city because it was the center of the War of Independence. In the second part, Ankara is a capital that witnessed the corruption of social classes with the military and civil bureaucracy that could not internalize the Republic revolutions. In the last part, Ankara is the symbol of a prosperous Turkey in every respect, where the ideals of the Republic have spread to large masses of people. In the novel, Yakup Kadri focuses on the changing Ankara as well as the national struggle and the ideology of the Republic and examines the social classes represented by the novel's characters and their interaction with Ankara. The fact that Yakup Kadri was a living witness of the period in question and held high-level positions in the state makes his work more valuable. On the other hand, the author, one of the leading figures of the Kadro movement, reflected his economic and political views in his work. Especially in the third part of the novel, it is possible to see his thoughts and idealism on these issues.

Keywords: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ankara, Kadro Movement, National Struggle, Socio-economy.

1. Giriş

1889 yılında Kahire’de doğan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ankara Hükümeti’nin çağrısı üzerine Anadolu’ya geçer. Savaştan sonra Tetkik-i Mezalim Heyeti’nde görev alır. Mardin ve Manisa milletvekilliği yapan Karaosmanoğlu, bu görevleri esnasında aynı zamanda çeşitli gazetelerde edebi ve siyasi yazılar yazar. 1934 sonlarından başlayarak Tiran, Prag, Lahey, Bern ve Tahran büyükelçiliklerinde bulunur. 1960 darbesinden sonra kurucu meclis üyesi olur. Atatürk ilkelerinden uzaklaşıldığı gerekçesiyle 1962’de partisinden ayrılan Karaosmanoğlu, 1965 yılında siyaseti tamamen bırakır (Polat, 2001, s. 465-466).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, yazı hayatının ilk dönemlerinde Fecr-i Âti akımı içinde bulunması nedeniyle ferdîyetçi bir sanat anlayışına sahiptir. Bir süre Yahya Kemal’in Akdeniz havzası medeniyeti (Nev Yunanilik) akımını benimser. Fakat Balkan Savaşları, bu düşüncelerini sorgulamasına sebebiyet verir, I. Dünya Savaşı’nda Batı’nın Osmanlı İmparatorluğu’na saldırması ve gösterdiği vahşet onun bakış açısını değiştirir.¹ Bunun sonucunda toplumcu sanat anlayışını benimseyen Yakup Kadri, bu yaklaşımla özellikle romanlarında Sultan Abdülmecid’in saltanatı ile 1950’lerin Türkiye’si arasındaki dönemin tarihi olaylarını ve sosyal değişimlerini ele alır, roman türünün yanı sıra makale, hikâye, tiyatro, hatırat, monografi gibi edebiyatın çeşitli dallarında eserler verir (Polat, 2001, s. 466-468). Yakup Kadri’nin 1934 yılında yayımlanan *Ankara* adlı romanı, İstiklal Harbi ve akabinde yeni kurulan Cumhuriyet döneminde Ankara’nın dönüşümünü anlatır. Fakat Milli Mücadele’nin kalbi, sonrasında başkent ve iktidarın merkezi olduğu için Ankara özelinde yaşanan bu dönüşüm Türkiye olarak okunmalıdır. Cumhuriyet ilan edilmeden kısa bir süre önce başkent olan Ankara fiziksel olarak büyümekte ve gelişmektedir. Öte yandan İstiklal Harbi yıllarında bizatihi mücadele eden Cumhuriyet kadrolarında ideallerden sapma ve yozlaşma söz konusudur. İlave olarak yeni sınıflar ortaya çıkmakta veya mevcut sınıfların sosyo-ekonomisi değişmektedir. Makalede yazarın da müşahede ettiği dönemin gerçeklerine ışık tutan roman bağlamında bir yandan Ankara’nın, diğer yandan askeri ve sivil bürokrasi ile sınıfların sosyoekonomik dönüşümü incelenmektedir.

2. Yakup Kadri ve Kadro Hareketi

Yakup Kadri’nin bu çalışmanın konusunu teşkil eden *Ankara* romanı ile Kadrocu düşünceleri arasında siyasi ve ideolojik açıdan sıkı bir ilişki vardır (Dirlikyapan, 2014, s. 66; Varel, 2014; 2018, s. 3-4). Hatta bazı eleştirmenlerce eser, Kadro hareketi ve düşüncelerinin sanat alanındaki yansımaları veya propaganda aracı olarak da görülmüştür (Baş, 2015, s. 92; Dirlikyapan, 2014, s. 53). Yazar, romanın muhtelif yerlerinde, özellikle son bölümünde, açıktan veya ihsas ederek bu ilişkiyi ortaya koymaktadır. Bunu kimi zaman idealize ettiği roman kahramanları Selma ve Neşet Sabit’le yaptığı gibi bazen de anlatıcı olarak bizatihi kendisi icra etmektedir. Kadro hareketi 1932 yılından itibaren aynı adla bir dergi yayınlamaya başlamıştır. Derginin ideoloğunu Şevket Sü-

¹Fakat bununla birlikte romanın muhtelif yerlerinde kullandığı bazı kavramlar ve yaptığı benzetmelerde Nev Yunani düşüncelerinin izleri görülmektedir. Söz gelimi Homeros’un *Odysseai*’sinden Tolstoy’un Savaş ve Barış’ına kadar büyük romanların konusunun, insanların birbirleriyle, tabiatla veya kaza ve kaderle aralarındaki savaş ve mücadele olduğunu ifade ederek Türk milletinin destanının ilk sayfasını kapadığını, şimdi ise tabiatla, yani kaza ve kaderle mücadelesine başladığını, her zaman kahraman olduğunu ve bunu da kahramanca yaptığını ileri sürmektedir (Karaosmanoğlu, 1987, s. 186-187). Başka bir yerde de kadın erkek karma yapılan atletizm yarışmasına katılan ve birinci olan Yıldız’dan söz ederken kadın olmasına rağmen fiziksel açıdan erkekten farkı olmadığını överek vurgulamakta ve onu Yunan mitolojisindeki çift cinsiyetli “Hemafrodita”ya benzetmektedir (Karaosmanoğlu, 1987, s. 215).

reyya Aydemir yapmış, sansürün yaygın olarak uygulandığı dönemin şartlarında yayın hayatına devam edebilmesi için Atatürk ve CHP nezdinde itibarı yüksek olan Yakup Kadri ise sahipliğini üstlenmiştir (Sunar, 2004, s. 511). Diğer yazarlar genellikle iktisadi konulara değinmişler ise de Yakup Kadri daha çok edebiyata dair konulara eğilmiştir. Kadro hareketi, iktidara karşı yukardan bir söylemle hareket etmesi, iktidarı etkilemeye çalışması, toprak reformu konusunda ivedilikle hareket edilmesi için ısrarcı olması ve 1933'deki Sanayi Planı'nı eksik görerek eleştirmesi gibi nedenlerle baskıya uğramış ve 1935 yılında kapatılmıştır (Dirlikyapan, 2014, s. 57-58). Fakat iktidarla aralarındaki en önemli ayrılık noktası devletçiliğin sınırlarına ilişkindir. CHP'nin 1931 yılında kabul edilen programına göre devletçilik, zorunluluk nedeniyle ve ekonomik amaçlı uygulanmaya çalışılırken Kadrocular daha ileri düzeyde ve daha kapsamlı bir devletçiliği savunmuştur. Onlara göre devletçilik, ekonomi politikası de kapsamakla birlikte her alanda kendisini hissettirmeli, daha sistemli ve aşırı olmalı ve özel teşebbüsü de kontrol altında tutmalıdır. Böyle bir devletçilik anlayışı iktidar tarafından kabul görmemiştir (Ertan, 1994, s. 163).

1934 yılı, *Ankara* romanının yayımlanması ve Tiran'a büyükelçi olarak gönderilmesi gibi önemli olaylar nedeniyle Yakup Kadri'nin hayatında önemli bir yer işgal eder. Yakup Kadri, bu atama kararının hem Kadrocuların etkinliğini önleme hem de onurunun kırılmadan ülkeden uzaklaştırılma amacına matuf olarak Atatürk tarafından siyaseten alınmış olduğunun farkındadır. Aralık ayında Tiran'a atanmasından bir ay sonra Ocak 1935'te *Kadro* dergisi kapanır. Bu gelişmelerle birlikte Kadrocular kararlılık ve heyecanlarından kısa sürede vazgeçerek suskunlaşmışlardır (Tekeli-İlkin, 2003, s. 421-422).

Kadro hareketinin önde gelen üyeleri Şevket Süreyya Aydemir, İsmail Hüsrev Tökin, Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf, Şevki Yazman ve Yakup Kadri'dir. Yakup Kadri, Kadrocular arasında sol ve Marksizm kökenli olmayan tek şahsiyettir (Demirci, 2006, s. 36). Marksist olmakla suçlanan Kadro Hareketi, tarihsel materyalizmi siyasi sistem veya dünya görüşü olarak savunmadıklarını, sadece yöntem olarak aldıklarını ileri sürmüştür. Hareketin amaçlarından biri, özgün olduğunu düşündükleri Türk devrimini dünyaya duyurmak ve devrimin ideolojisini oluşturmak; Kemalizm'i komünist, faşist ve liberal dünya görüşlerinin dışında, onlardan ayrı ve bağımsız bir şekilde sistemleştirmektir (Ertan, 1994, s. 88-90). Yakup Kadri, *Kadro* dergisinin amacının siyasi polemik yapmamak, eleştirilerde teorilere değil doğrudan doğruya ülkedeki somut vakalara, resmi istatistiklere ve rakamlara dayanmak olduğunu ifade etmektedir. Sosyal ve ekonomik kalkınma meselelerinde olduğu gibi kültür, sanat ve edebiyatta da milli sınırlar içinde kalarak yerel bir yaklaşım sergileme peşinde olduklarını ileri sürmektedir. Ona göre, derginin küçük olmasına rağmen iddiasının büyük olması nedeniyle iktidardaki bazı kişiler bu durumdan rahatsız olmuşlardır (Karaosmanoğlu, 1964, s. 45). Kadrocular, ulusal kurtuluş hareketleriyle ortaya çıkacak devletlerin sınıflardan bağımsız olması gerektiğini düşündükleri ve sınıf çatışmasını önleyebilecek bir devlet idealine inandıkları için devletçiliğin zorunlu olduğunu iddia etmişlerdir. 1929 Dünya ekonomik bunalımı döneminde kapitalizmin çökeceğine inanmışlar, sosyalizmin veya kapitalizmin örnek alınmasını doğru bulmamışlar, Türkiye'nin kendi koşullarından kaynaklanan özgün bir ekonomik sistemin kurulması gerektiğini savunmuşlardır. Devletçilik onlar için bir araç değil vazgeçilmez bir amaç ve aynı zamanda siyasi bir modeldir. Bu nedenle kavramı sadece ekonomi alanıyla sınırlandırmamışlardır. Kadrocular, devletçilik anlayışlarının ayrılmaz bir parçası olan planlı kalkınmayı birincil derecede önemli görmüşlerdir. Bu bağlamda Sovyetler Birliği'nin üzerlerindeki etkisi çok açıktır (Ertan, 1994, s. 97-101).

3. Romanın Konusu

Ankara romanı, üç bölümden oluşur ve üç ayrı zaman dilimini kapsar. Birinci bölüm Sakarya Savaşı'nın (1922) hemen öncesini, ikinci bölüm Cumhuriyet'in ilanı sonrası 1926 yılına kadar olan dönemi, üçüncü bölüm ise Cumhuriyet sonrası on dördüncü ile yirminci yılları arasında (1937-1943) kapsamaktadır (Karaosmanoğlu, 1987, s. 13). Yakup Kadri, romanın ilk iki bölümünde dönemin gerçeklerine ayna tutarak realist bir görünüm sergilemekte, üçüncü bölümde ise bu görünümünden uzaklaşarak romantik ve idealist bir anlatım izlemektedir (Çelik, 2014, s. 13).

Romanın ilk iki bölümü, Milli Mücadele taraftarları, mücadeleye katılanlar ve kayıtsız kalanlar arasındaki zihinsel çatışmayı konu almaktadır. Diğer bir çatışma alanı Batılılaşmadır. Cumhuriyetle birlikte Avrupa/Batı medeniyeti örnek alınmışsa da Yakup Kadri'ye göre bir kısım Cumhuriyet kadrosu ve bazı toplumsal gruplar Batılılaşmayı yanlış yorumlamış, yüzeysel ve salt taklit etme olarak değerlendirmişlerdir. Bu nedenle yazar, doğru ve yanlış Batılılaşmayı da roman kahramanları üzerinden tartışmaktadır. Çatışmalar zıt görüşlü kişiler arasında yaşanabildiği gibi kişilerin bizatihi kendi iç dünyalarında da gerçekleşmektedir (Yumuşak, 2016, s. 644). Üçüncü bölümde bu çatışmalar bireysel ve toplumsal düzeyde ortadan kalkmış, Cumhuriyet ve devrimler amacına ulaşmıştır.²

Yakup Kadri, sözünü ettiğimiz üç farklı dönemde romanın ana kahramanı Selma'nın³ yaklaşımıyla ve onun hayatındaki önemli dönüşümlere paralel olarak *Ankara*'yı anlatmaktadır. Roman da zaman zaman şehrin fiziksel açıdan tasvirlerine yer verilmekte ise de asıl vurgu, kahramanın gözüyle değişen Ankara ve Milli Mücadele sonrası ideallerden kopmadır. Özellikle Selma'nın, hayatının bazı evrelerinde yaşadığı zihniyet değişiminin Ankara bağlamında yansımalarıdır. Milli Mücadele ile devrimlerin ve yeni kurulan Cumhuriyet'in merkezi olması hasebiyle Ankara'nın dönüşümünü tüm Türkiye olarak değerlendirmek daha isabetli olacaktır. İstiklal Harbi yılları ve sonrasındaki dönüşümü dönemin şartları ve siyasi konumu itibarıyla en iyi Ankara üzerinden yapılabildi ki Yakup Kadri'nin bunu başarılı bir şekilde gerçekleştirdiği söylenebilir. Bu bağlamda yazar, yer yer İstanbul-Ankara karşıtlığını da vurgulamaya çalışmıştır.

Selma'nın başından üç bölümde üç ayrı evlilik geçer. Bu evlilikler aynı zamanda onun hayatında vuku bulan zihniyet değişiminin yansımasıdır. Birinci bölümde evliliği bir bankada şef olan Ahmet Nazif iledir. Kocasının tayini nedeniyle Ankara'ya geldiklerinde İstiklal Harbi devam etmektedir. Selma, geçirdiği zihni dönüşüm sonucunda sıkı bir Milli Mücadele taraftarı olur. Yunanların Polatlı'ya yaklaşması üzerine çalıştığı bankanın Kayseri'deki şubesine taşınan kocasını yalnız bırakarak Ankara'da kalmayı tercih edip bir şekilde Milli Mücadele'ye katkı sağlamaya çalışır. İkinci bölümde savaş bitmiş, Selma daha önce Binbaşı iken Miralay olan Hakkı Bey ile evlenmiştir. Cumhuriyet kadroları ise yozlaşmış ve devrimlere yabancılaşarak lüks ve zenginlik peşinde koşan kişiler haline gelmişlerdir. Kocasını Hakkı Bey de bunlardan biridir. Bu nedenle Selma, evlilikten ve yaşadığı hayattan büyük rahatsızlık duymakta, bu durumdan kurtulmanın çarelerini aramaktadır.

2 Romanın üçüncü ve son bölümü ütopyik bir görüntü arz etmekle birlikte Türkiye'nin problemsiz olduğu anlamına gelmemektedir. Nitekim romanın kahramanlarından Neşet Sabit'in bu bölümde hilekâr, namussuz anlamına gelen Kaltabancılar adıyla yazdığı tiyatro oyunu sahneye konulmuştur. Yakup Kadri bu oyun vasıtasıyla mevcut olumsuzlukları kapalı bir şekilde eleştirmektedir (Yılmaz, 2018, s. 277).

3 Özkırımlı, romanda öne çıkan Selma Hanım da dahil olmak üzere tüm figürlerin üzerinde *Ankara*'yı romanın kahramanı olarak görmektedir (Karaosmanoğlu, 1987, s. 15).

Eserin ilk iki bölümü realist olmasına rağmen üçüncü bölüm Yakup Kadri'nin idealizmini ve ütopyasını yansıtmaktadır. Yazar bu bölümde, Cumhuriyet'in on dördüncü ile yirminci yılları arasındaki dönemi kurgulamıştır. Selma, romanın bu bölümünde kendisi gibi Cumhuriyet ideallerine sıkı sıkıya bağlı, bu uğurda gecesini gündüzüne katarak çalışan bir gazeteci ve aynı zamanda roman ve tiyatro yazarı olan Neşet Sabit'le evlenmiştir. Romanın başlarından itibaren düşünceleriyle Selma'yı etkileyen ve Milli Mücadele taraftarı olan Neşet Sabit, romanın ikinci bölümünde sosyetik bir tabaka olarak zuhur eden elitlerle hiçbir zaman uyuşmamıştır. Ait olmadığı ortamlara gitmesinin nedeni ise merak duygusudur. Ona göre yıllarca yaşadığı ve Cumhuriyet'ten sonra da yaşamını sürdürdüğü Taceddin Mahallesi'nde hiçbir şey değişmemiş ve Milli Mücadele şartları devam etmiştir. Bu nedenle Cumhuriyet elitinin gerçekleştiğine inandığı inkılapların ancak dar bir çevre için söz konusu olduğunun bilincindedir (Yücesoy, 2021, s. 6).

Selma ve Neşet Sabit, ailece tüm hayatlarını Cumhuriyet ideallerinin, devrimlerin yayılması ve topluma benimsetilmesi için çalışmaya adanmışlardır. Bu bölümde Türkiye'nin yansıması olan Ankara, devrimlerin toplumun tüm kesimleri tarafından benimsendiği, gayri ahlaki davranışların minimum olduğu; stadyum, gençlik parkı, tiyatro, kültür sanat binaları gibi kamusal alanlarla kültür, sanat ve spor faaliyetlerinin yaygınlaştığı; işçinin, köylünün özellikle de kadınların mutlu ve müreffeh hayata kavuştukları bir şehirdir. Yakup Kadri üçüncü bölümde, ilk iki bölümün aksine izlediği gerçekçilikten kopmuş ve bu nedenle "roman kurgusuna ait detaylar didaktik ve idealist bir görünüme bürünmüştür." (Yalçın, 2014, s. 94).

Romanda, esasında konuşan/anlatıcı Yakup Kadri, kahraman ise Selma'dır. Yazarın kahraman olarak özellikle bir kadını seçmesi anlamlıdır. Muhtemelen o da çağdaşı birçok aydın ve siyasetçi gibi Cumhuriyet ideallerinin yerleşmesinde ve toplumun dönüştürülmesinde kadınları çok önemli bir unsur olarak gördüğü için öyle bir tercihte bulunmuştur. Bu bağlamda romanda erkeklerin yanı sıra bir yandan geleneksel hayat tarzını sürdüren, öte yandan Batılılaşmayı yanlış yorumlayan kadınların eleştirisini yapmakta, idealize ettiği kadınların iktisadi ve sosyal hayata katılmış, aktif ve çalışkan olmalarına özellikle yer vermekte, ideal Cumhuriyet kadını tiplemesi oluşturarak onları ön plana çıkarmaktadır.

4. Üç Dönem, Üç Ankara

Yakup Kadri, birinci bölümde İstiklal Savaşı'nın kalbi olarak kutsadığı Ankara'nın kaderini aynı zamanda Türkiye'nin kaderi olarak görmektedir. Fakat ikinci bölümde Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra yozlaşan bir Ankara ve yönetici elit portresi sunar. Üçüncü bölümün Ankara'sı ise Yakup Kadri'nin ütopyası bağlamında Cumhuriyet'in ve devrimlerin hem kurumsal olarak tamamen tesis edildiği hem de insanların her yönden mutlu ve huzurlu olduğu bir Ankara'dır. Romanın hemen başında İstanbul-Ankara ikilemi vurgulanmaktadır. İşgal altında adeta bir zindanı temsil eden ve terk edilmesi gereken bir şehir olarak görülen İstanbul'a mukabil Ankara, sürekli kendisinden haber beklenen, ümit kaynağı, ideal ve adeta masalımsı, İstanbul'dan gelenlerin neredeyse kutsadığı bir yerdir (Karaosmanoğlu, 1987, s. 24-25). Bu anlatı dönemin koşullarındaki realiteyle de uyuşmaktadır. Cumhuriyetin ilan edilmesinin hemen öncesinde başkent olmasıyla birlikte Ankara, Yakup Kadri'nin gözünde yeni Türkiye'nin idealize edildiği mekândır. İstanbul bundan böyle imparatorluğu ve eskiyi sembolize ederken Ankara, yeni Cumhuriyet Türkiye'sini, devrimleri ve modernliği temsil etmektedir.⁴

4 Cumhuriyet öncesinde de önemli bir bölgesel merkez olan Ankara, Anadolu'nun diğer büyük kentleri gibi coğrafi, eko-

Ankara'nın Taceddin Mahallesi'nde kiraladıkları ev, Selma için berbat bir yerdir. Avlu, ev sahipleriyle ortak kullanılmakta ve evlerin her türlü işi burada görülmektedir. Abdesthane kokan, delik deşik, yamru yumru duvarları kerpiçten yapılmış ve tahtakurularıyla dolu evleri sürekli farkırlığı ve sefaleti hatırlatmaktadır. Selma'nın, evinde olmasını çok istediğı gramafon, Ankara'da kolonya, kokulu sabun ve diş macunu gibi bulunamayan lüks mallar kategorisindedir. Hatta Selma, Samanpazarı, Çıkrıkçılar Yokuşu, Balıkpazarı, İstanbul Caddesi, Karaoğlan Çarşısı gibi muhtelif malların satıldığı pek çok mekânı dolaşmasına rağmen bir mendil bile bulamadığını hayıflanarak ifade etmektedir. Bu gezinti onun Ankara'ya dair düşüncelerini büsbütün olumsuzlamıştır. En azından İstanbul'u hatırlatan bazı eşyalarla döşendiğı için teselli bulmaya çalıştığı odasından dışarı çıkmak istememektedir (Karaosmanoğlu, 1987, s. 40-41). Selma, Murat Bey'in bağı evinde Binbaşı Hakkı Bey'den ata binmeyi öğreneceğı zaman da benzer bir durumla karşılaşmıştır. Uygun kıyafeti olmadığı için elbisesinde bazı revizyonlar yapmayı düşünmüşse de kullanılacak iplikten ilavesi gereken astara kadar birçok eksiklikler ortaya çıkmış, bütün dükkânları dolaşmasına rağmen aradıklarını bulamamıştır. Zaten bulsa bile dikiş makinesi temin etmek imkânsızdır (Karaosmanoğlu, 1987, s. 58-59).

İstanbul-Ankara ikilemiyle ilgili ilk ciddi tartışma yine Murat Bey'in bağı evinde yaşanır. İstanbul'dan yeni dönmüş olan gazeteci Neşet Sabit, ülkenin içinde bulunduğu felaket olmasa İstanbul'un herhangi bir mahallesinde yaşayıp gündelik hayatın kaygıları ve gelecekle ilgili kısır düşünceler içinde bocalayacağını ve Ankara'da milletin ızdırabıyla yaşamaktan dolayı bahtiyar olduğunu ifade etmektedir. Böylece Ankara, onun ve Milli Mücadele'yi destekleyenlerin gözünde her türlü rahatlıktan mahrum oldukları, meşakkat çektikleri, gelişmeye mani olan engellere karşı savaşmayı, sabrı ve tahammülü öğrettiğı için emsalsiz bir enerji mektebidir (Karaosmanoğlu, 1987, s. 88-89).

Yakup Kadri ikinci bölümde, büyük bir fedakârlıkla bağımsızlık kazanıldıktan sonra yozlaşan, şahsi çıkar peşindeki kişilerin yönetimin çeşitli kademelerinde yer aldığı, Cumhuriyet'in ve devrim ilkelerinin halka yayılamadığı ve içselleştirilemediğı bir Ankara ve Türkiye portresi çizmektedir. Ankara görünüm itibarıyla da değişmekte, Taşhan önünden Samanpazarı'na, Cebeci'ye, Yenişehir ve Kavaklıdere yönüne uzanan alanlarda yerden fıskırırçasına yeni apartmanlar, evler, resmi binalar boy göstermektedir. Mesela Yenişehir-Kavaklıdere arasında yapılan villalar derebeyi şatosunu andırmaktadır. Her ne kadar mimaride ilk yılların acemilik ve zevksizliğini gösteren akım daha sonra yerini modern mimariye bırakmışsa da bu modern zevk, evlerin içine girildiğinde acayip bir soysuzluğa uğramakta ve adeta rokokolaşmaktadır. Neticede evlerdeki duvarların ıstampa nakışlarla boyanması çirkin bir görüntü arz etmekle birlikte Beyoğlu mobilyacılarının daha feci eşya tarzları evleri bir kâbus havasına çevirmektedir. Bu bağlamda yazar, emekli Miralay Hakkı Bey ile eski mebus Murat Bey'in evlerindeki mimariyi ve bu mimarinin yol açtığı psikolojik buhranları ayrıntısıyla ve bazen de ironik bir şekilde anlatmaktadır (Karaosmanoğlu 1987, s. 133-137). Ankara'nın fiziki görünümünün gittikçe çirkin bir hal alması insan-mekân ilişkisiyle bir tekabüliyet göstermekte, insanların halet-i ruhiyesi de hızla değişime uğramaktadır. Yenişehir'deki tüm evler bir benlik kalesi haline gelmiştir. Aralarında kırk-elli metre mesafe bulu-

nomik ve sosyal yapısına göre kendiliğinden biçimlenmiştir. İstiklal Harbi'nin merkezi olan Ankara ise Cumhuriyet sonrasında yeni bir siyasi düşünce ekseninde şekillenmiş, aynı zamanda yeni bir devlet, toplum ve kültür yapısının oluşturulması düşüncesine dayanmıştır. Cumhuriyet'i kuran siyasi irade savunma, yönetim ve ekonomi gibi devletin klasik fonksiyonlarının yanı sıra kentleşme, eğitim-öğretim, kültür-sanat, sağlık ve spor gibi hayatın diğer alanlarında da düzenleyici ve kurucu bir misyona sahipti (Dinçer, 2017, s. 321-322).

nan, etrafı bahçe duvarlarıyla çevrili bu evler adeta birer egoizm yuvası görünümündedir. Herkes kendi fildişi kulesine çekilmiş, birbirlerinden uzak ve çekingen bir halde yaşamaktadır.

Birbirlerinin mutluluğundan veya sıkıntılarından haberleri de yoktur (Ergün, 2014, s. 119). Buna mukabil aynı dönemde eski Ankara'da yaşayanların hayat tarz ve şartlarında bir değişme söz konusu değildir. Onlar için Ankara hala donmuş kalmış ve unutulmuş bir kasaba görünümündedir:

Mahallelerinde elektrik ve su bulunmamakta, yarı ıslak bir şekilde çeşme ve kuyuların başında su için kavga etmektedirler. İki sınıf için hayat şartlarında görülen bu tezat sosyo- kültürel olarak da sürmektedir. Bir tarafta yeni Ankaralılar, Ankara Palas gibi modern binalarda balolar, yeni yıl kutlamaları, lüks villalarda ve dairelerde çay partileri düzenlerken eski Ankaralılar kendi hayat tarzlarına uygun olarak cemaatle kılınan namaz sonrası camide mevlit okutmakta ve şerbet dağıtmaktadır. Birbirlerine yakın iki mahalle arasındaki bu keskin ayırım dikkat çekicidir (Ergün, 2014, s. 118). Yakup Kadri'nin İstiklal Harbi ve Cumhuriyet idealleri ile realite arasındaki çelişkiyi çok çarpıcı bir şekilde gösterdiği sahnelerden biri, yeni açılan Ankara Palas'ta yapılan yılbaşı kutlamasıdır. Sınırlı sayıdaki davetlilerin birçoğu kıyafetleri için iki ay öncesinden İstanbul terzilerine gitmişlerdir. Bazı aksesuarların stokları tükendiği için Avrupa'ya sipariş vermek zorunda kalınmış, dans ayakkabılarının fiyatları üç dört katına çıkmıştır. Balo akşamı davetlilerin bir kısmı son derece şık, özel veya kiralık otomobillerle Ankara Palas'a gelmiştir. Dışarıda ise soğuk havaya rağmen yerlilerden ve köylülerden oluşan kalabalık, olan biteni film gibi seyretmektedir. Fakir, acayip görünümlü, biçimsiz kılık-kıyafetli ve kendileri için balonun sadece otelin önünde başlamakta ve bitmekte olduğu ahali, içerde olup bitenler hakkında tuhaf ve komik yorumlar yapmaktadır (Karaosmanoğlu, 1987, s. 115-119). Yakup Kadri, bu çelişkileri 1964 yılında eserin 3. baskısına yazdığı önsözde dile getirmektedir. Hayalini kurduğu Türkiye'nin, Atatürk'ün öncülüğünde gerçekleşeceğine inandığını fakat hala sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan romanının ikinci bölümünde anlattığı Ankara'nın yaşamakta olduğunu ifade etmektedir (Karaosmanoğlu, 1987, s. 17).

Romanın üçüncü bölümünde Yakup Kadri, idealize ettiği Ankara ile İstanbul'u Selma'nın gözüyle mukayese eder: Zevk ve safa merkezi, bir turizm şehri ve kozmopolit bir liman haline gelen İstanbul, en tantanalı gazinoların, palasların, barların danslı çay salonlarının bulunduğu şehirdir. Cumhuriyet ideallerine göre yaşayan Selma'ya göre hayatın sadece eğlenceden ibaret olduğunu düşünenler için Ankara sıkıntılı bir yerdir. Müzik namına sadece senfonik konserler, yerli danslar ve folklorik havalar hakimdir. Henüz opera binası ve Büyük Devlet Tiyatrosu açılmamışsa da Halkevi sahnesi Ankaralıların gittikçe artan temaşa zevkini tatmin etmektedir (Karaosmanoğlu, 1987, s. 182). Yakup Kadri'ye göre ütöpik *Ankara*'sında ve Türkiye'nin genelinde gerçekleşmesi zaman alan bu değişikliklerde iki önemli gelişmenin büyük rolü olmuştur. Bunlardan birincisi 1928 yılında vuku bulan Harf İnkılabı'nın yanı sıra tarih ve dil alanındaki çalışma ve yeniliklerle ortaya çıkan ilmi ve fikri uyanış, ikincisi ise milli kurtuluş ilkelerine dayanan iktisadi kalkınma savaşıdır. İki gelişmenin de hayatın geneline etkisi 1935'ten sonra kendisini göstermiştir (Karaosmanoğlu, 1987, s. 183).

5. Romandaki Kadın Tipler

Çalışmada kadın tiplerine ayrı bir bahis açmamızın nedeni, dönemin siyasi kadroları ve entelektüelleri gibi Yakup Kadri'nin de Cumhuriyet ideallerinin yerleşmesinde özellikle iktisadi olmak üzere hayatın her alanında aktif bir şekilde yer almalarını istediği kadınlara bu amaçla biçtiği

roldür.⁵ Bu nedenle erkeklerde olduğu gibi kadınlarda da karşıtlıkları sıklıkla vurgulamakta, dönemin kadınlarını kategorik olarak üç gruba ayırmaktadır. Birincisi Selma'nın kocası Ahmet Nazif ile birlikte fakir ve bakımsız Taceddin Mahallesi'nde oturdukları evin sahibi Sungurluzade Ömer Efendi'nin kendisi gibi mutaassıp olan ailesidir. Ömer Efendi aslında varlıklı olmasına rağmen hayat tarzlarını değiştirmeksizin bu fakir mahallede iki hanımı, annesi, kız kardeşi ve iki küçük çocuğuyla birlikte yaşamaya devam etmiştir.

Dönemin kadınlarını temsil eden diğer bir grup, dostları mebus Murat Bey'in annesi, eşi, kız kardeşi ve çocuklarından müteşekkil, Etlik'te lüks bir bağ evinde birlikte yaşadıkları ailesidir. Cumhuriyet sonrası Yenişehir-Kavaklıdere arasında yine son derece lüks bir villaya taşınmışlardır. Bir tarafı taşralı diğer tarafı kentleşmeye, kendilerine göre yorumladıkları Batılılaşmaya ve yeni sosyal ve ekonomik hayata adapte olmaya çalışan kadınlar, görünüşte zenginlik ve konfor sahibi ise de bu ikilem ve iğretlilik içinde sancılı bir hayat sürmektedir (Yılmaz, 2019, s. 13-14).

Üçüncü grup kadınların temsilcisi ise çocukluk ve gençliğinin bir dönemi İstanbul'da geçmiş ve tahsil görmüş olan Selma'dır. Yakup Kadri onu ön plana çıkarmakta ve Cumhuriyet dönemi Türk kadınının temsilcisi olarak idealize etmektedir.⁶ Selma ilk zamanlarda ikamet ettikleri evden ve çevrenin fiziksel şartlarından son derece rahatsız olmuş ve İstanbul ile mukayese ettiği Ankara hayatını yadırgamıştır. Milli Mücadele bilincine sahip olmadan önceki dönemde bile Ömer Efendi'nin ve Murat Bey'in ailesindeki kadınlara benzememektedir. Dünya görüşü itibarıyla mutaassıp, Ömer Efendi'yle evli ve şiddete maruz kalmalarına rağmen durumlarından şikâyetçi olmayan hanımlardan çok farklıdır. Hanımlar da hayat tarzları uyuşmayan Selma'yı eleştirmekte ve onu "yaban" olarak görmektedir. Selma da gayri medeni olduğunu düşündüğu bu aileye medeniyet getirdikleri için onların kendisine benzemesi gerektiğine inanmaktadır (Karaosmanoğlu, 1987, s. 38).

Selma'nın irtibatta olduğu diğer kadınlar ise mebus Murat Bey'in ailesidir. Onların hayatını sade bulmakta ve zaman zaman kocasıyla birlikte Etlik'teki bağ evlerine gitmektedir. Fakat Selma için ziyaretinin en önemli nedeni Ankara'nın dışı olarak değerlendirdiği bu evi kendi oturdukları mekândan bir kaçış yeri olarak görmesidir. Evin bahçesinin güzelliği, yeşilliği, havuzu ve kır havası vermesi gibi özellikleri onu cezbetmektedir. Romanın ikinci bölümünde ise Batılı hayat tarzını taklit etmeye çalışan Murat Bey ve ailesiyle tamamen farklı dünyaların insanları olmuşlardır. Selma, romanın son bölümünde aslında halis bir Türk ailesi olarak gördüğu Murat Bey ve ailesine büyük bir acıma hissiyle yaklaşmaktadır. Onların, Avrupa'nın herhangi bir kasabasında yaşıyor olsalar garip bir hale düşeceklerine ve çöle sürülmüş küçük bir insan kümesinden farkları olmayacaklarına kesin gözüyle bakmaktadır (Karaosmanoğlu, 1987, s. 183).

Selma, tahsilli ve fikri davaları çok iyi anlayabilecek seviyede biri olmasına rağmen romanın birinci bölümünde memleket meselelerine bigane kalan ve Ankara'ya uyum sağlayamayan biridir

5 Yakup Kadri'ye göre kadınların toplum hayatına girme ve hüriyetlerini kullanma amaçları, salon cemiyetlerine dahil olmak, dans etmek, turnaklarını boyamak ve süslü bir kukla haline gelmek değil, yeni Türkiye'nin kuruluşu ve kalkınmasında üzerlerine düşen görevleri yerine getirmek olmalıdır (Karaosmanoğlu, 1987, s. 141-142).

6 Romanda gerçekçiliğin yanı sıra romantik ve idealist bir yaklaşım söz konusu olduğu için detaylar didaktik ve idealist bir görünüm arz etmektedir. Örneğin, "Ana figür konumundaki Selma Hanım roman gerçekliği içerisinde, kimlik ve kişilik gelişimini tamamlayamamış, yazarın düşüncelerine hizmet eden bir konuma indirgenmiştir. Hâl böyle olunca Ankara için romanı güçlendiren kurmaca özelliklerden ziyade didaktik ve felsefi özelliklerin ön plana geçtiği söylenebilir." (Çelik, 2014, s. 94).

(Enginün, 1992, s. 248). Fakat bu bölümün ikinci yarısında hayata bakışı değişerek ateşli bir Milli Mücadele taraftarı olmuştur. Bu değişimde birkaç faktör önemli rol oynamıştır. Dostları mebus Murat Bey sayesinde tanıştıkları Binbaşı Hakkı Bey'in Milli Mücadele ruhundan ve Atatürk'ün Çankaya'da kaldığı evinin mütevazı olmasından çok etkilenen Selma için hem Atatürk hem de Ankara çok farklı bir görünüme bürünmüştür. Değişimindeki diğer önemli unsur ise İstanbul'dan gelmiş olan genç gazeteci Neşet Sabit'in zaman zaman kendisiyle yaptığı konuşmalardır. Fakat yine de Selma'nın dönüşümünün çok uzun süren bir iç çelişki ve muhasebenin eseri olduğunu söylemek pek mümkün değildir.

Romanın üçüncü bölümünde görülen genç bir kız tiplemesinden ayrıca bahsetmek gerekir. Bu, Yakup Kadri'nin övgüsüne mazhar olan, romanda sadece birkaç yerde geçen ve Türk genç kızlarına örnek olmasını ihsas ettirdiği Yıldız adlı zeki ve güzel bir kızdır. Aynı zamanda çalışkan, yetenekli ve sosyo-kültürel hayata aktif olarak katılan Yıldız, Büyük Devlet

Tiyatrosu'nun açılışında ilk oynanacak eser olan Neşet Sabit'in piyesinde rol almaktadır. *Kal-tabanlar* adlı oyun, Cumhuriyet döneminde çeşitli hile ve ahlâksızlıklarla refah ve konfora erişen oportünist tipleri eleştirmektedir (Karaosmanoğlu, 1987, s. 197). Yakup Kadri, Ankara stadyumunda erkeklerle kızların karma olarak yarıştığı bir atletizm müsabakasında Yıldız'ı tarif ederken fiziksel açıdan erkekten farkı olmadığını vurgulayarak ve bu özelliğinden övgüyle bahsederek onu "hermafrodita" olarak nitelendirmektedir. Yakup Kadri'nin ütopyasına göre daha önce makineli alet yardımıyla çalışan araba, motosiklet veya bisiklet gibi araçlarla kadın-erkek karma yarışmalar yapılmış olmasına rağmen karma koşu yarışması ilk defa gerçekleşmiş ve Yıldız ikinci olmuştur. Akabinde yapılan karma bisiklet yarışmasında da Selma'nın öğretmenlik yaptığı okuldan bir öğrencisi birinci gelmiştir (Karaosmanoğlu, 1987, s. 214-218).

6. Sosyal Sınıflar

Yakup Kadri, romanda farklı toplumsal katmanlardan tiplemelere yer vermiş, eserinde onların üç farklı dönemin yine üç farklı Ankara'sındaki statüleriyle tavır ve tutumlarını yansıtmıştır. Milli Mücadele esnasında görev yapan bir kısım siyasi ve askeri elite tüccar grubun Cumhuriyet'in ilanından sonra mevki ve nüfuzlarını kullanarak⁷ komisyonculuk, spekülasyon ve vurgunculukla zenginleşmelerini, yaygınlaşan siyasi, iktisadi ve ahlaki dejenerasyonu anlatmıştır.

Selma, ilk eşi Ahmet Nazif'ten ayrılarak başlangıçta Milli Mücadele'yi şahsında tam anlamıyla yansıtan Binbaşı Hakkı Bey ile evlenir. Fakat Hakkı Bey, idealizmini ve ilkelerini Cumhuriyet sonrasında terk etmiş, dış görünüşünden düşüncelerine kadar değişim geçirerek yozlaşmış, menfaatleri uğruna yolsuzluğa bulaşmış ve bir konformist haline gelmiştir. Miralay rütbesiyle askerlikten ayrılarak bir şirketin yönetim kurulu üyesi olmuş, bir Alman firmasının Ankara'da su tesisatı ihalesini kazanması için yetkilerini kullanma karşılığında komisyon almayı kabullenmiştir. Hakkı Bey'deki dönüşüm sadece ekonomik çıkarla sınırlı kalmamıştır. Milli Mücadele döneminde Avrupa'ya ve Batılılaşmaya karşı keskin bir duruşa sahip olmasına rağmen daha sonra bu yaklaşımını değiştirmiş ve Avrupa'yı her halükârda bir model ve ideal olarak görmeye başlamıştır (Dumanogulları, 2020, s. 310).

⁷ Milli Mücadele kadrolarında yer alan birçok kişi, savaş sonrasında nüfuzlarını kullanarak bankalar ya da fabrikalar gibi büyük şirketlerin hissedarları olmuşlar ve devlet himayesiyle kapitalistleşmişlerdir. Kadrocular bu şekilde devlet eliyle kapitalist üreten devletçiliğe karşı çıkmış ve yazılarına konu edinmişlerdir (Varel, 2018, s. 220-21).

Yönetici elit arasında değişim ve yozlaşmayı temsil eden siyasi figür ise mebus Murat Bey'dir. Selma'nın ilk eşi Ahmet Nazif'in okul arkadaşı olan Murat Bey, Etlik'te dağ ve tepeler aşılarak, bozuk yollardan geçerek gidilen, adeta metruk viran bağların arasında ailesiyle birlikte yaşamaktadır (Karaosmanoğlu, 1987, s. 42). İstiklal Harbi'nden sonra mebusluğu bırakan Murat Bey, arsa spekülasyonu ve müteahhitlik işleri sayesinde dönemin en zenginlerinden biri olmuştur. Sık sık Avrupa'ya seyahat etmekte, Etlik'teki bağ evinden Kavaklıdere'de kuleli, verandalı ve konforlu, modern bir köşke taşınmıştır. Zenginliğinin göstergesi olarak "Stude Baeker" marka otomobile ve elektrikli gramofona sahip olan Murat Bey, çok pahalı kıyafetler giymekte ve aksesuarlar kullanmaktadır. Ailesi de kendisi gibi lüks bir hayat sürmekte, İsviçreli bir mürebbiye çocuklarına eğitim, karısıyla kız kardeşine dans, adab-ı muâşeret ve Fransızca dersleri vermektedir. Fakat bütün zenginliğine rağmen Murat Bey'in eski laubali mizacı değişmemiştir (Karaosmanoğlu, 1987, s. 112-113).

Askeriye ve bürokrasinin dışında üçüncü olarak tüccar grubunu temsil edenler, Selma'nın ev sahibi Sungurluzadeler ailesine mensup Ömer Efendi'yle iki erkek kardeşidir. Aile çok eski olmakla birlikte Ankara'da itibarları yüksek, iş dünyasında isimlerinin yayılması ise çok yenidir. Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında üç kardeşten Veysel, bir tüccarın yanında çalışmakta, Hüseyin Dereboyu'nda tabaklık etmekte, Ömer Efendi ise köyler arasında gezginci manifaturacılık yapmaktadır. Ankaralılar tarafından pek tanınmayan ailenin kısa sürede sahip oldukları zenginliğin kaynağı da bilinmemektedir. Bilinse bile Yakup Kadri'ye göre bunda şaşılacak bir durum yoktur. Zira savaşta cephe gerisindeki bir çoğunun sadece Ankara'da değil ülkenin her yerinde servete konmaları en doğal hadiselerden biri haline gelmiştir. Bu nedenle Sungurluzadeler, Tahtakale'de bir handa mağaza açarak iş hayatına atıldıklarında Ankara'nın iş ve ticaret çevresi bu yeni müessesenin varlığına alışmada sıkıntı çekmemiştir. Onlar da hemen itibar kazanmak için herhangi bir reklam yapmamışlar, eski hayat, maişet ve kıyafet tarzlarını devam ettirmişlerdir. Anadolu'da şatafat, gösteriş, reklam ve palavra etkili olmadığı için eski hayat tarzlarını devam ettirmeleri itibar kazanmalarındaki en önemli nedenlerden biridir. Ayrıca onların bu şekilde davranmaları tutumlu insanlar olduklarına dair şöhret kazanmalarına yol açmıştır. Zengin olmalarına rağmen paralarının miktarını ve hangi bankalarda sakladıklarını kimse bilmez. Hatta kardeşler için bile birbirlerinin serveti sırdır (Karaosmanoğlu, 1987, s. 35-36).

Sungurluzadeler daha sonra gelişen ve büyüyen Ankara'nın ana caddesinin köşesinde büyük bir deri ve maroken mağazası açmışlardır. Mağazanın üst katında ise yine kendilerine ait bürolar mevcuttur. Selma her geçişinde mağaza camekânının önünde "Avrupa usulünde istif edilmiş seyahat bavullarını, avcılığa, biniciliğe ait takımları⁸, büyük sport ve meç eldivenlerini, dana derisinden ceket ve pantoları seyretmekten kendini alamamaktadır." Bu yeni tarz mağaza düzeni Sungurluzade biraderlerin üç çocuğunun eseridir. Bunlardan ikisi Ankara İktisat Enstitüsü ile İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nden mezun olmuş, diğeri ise Avrupa'da dericilik eğitimi almıştır. Böylece Yakup Kadri, Ankara'da kısa sürede ortaya çıkan burjuvaziyi ve değişen iktisadi tarz ve yapıyı vurgulamıştır.

Dönemin pek çok yazarında olduğu gibi Yakup Kadri'nin romanındaki dindar tipler de olumsuzdur. Bu tipler sahtekâr, ikiyüzlü, zevksiz, kadınlar ise çirkin ve dedikoducudur. Söz gelimi

8 Romanın birinci bölümünde Binbaşı Hakkı Bey'in Selma'ya ata binmeyi öğretmesi esnasında biniciliğe dair bazı giyim eşyası ve aksesuarların eksikliği problem olmuştur. Hatta kamçı ve çizme bile İstanbul'dan ısmarlanmak zorunda kalmıştır (Karaosmanoğlu, 1987, s. 63). Yakup Kadri'nin mağazada bulunan biniciliğe ait takımları zikretmesi muhtemelen geçmişteki bu olayın imasına matuftur.

Sungurluzade Ömer Efendi, Birinci Dünya Savaşı sırasında bilinmeyen bir şekilde servete konmuş, mutaassıp, hanımlarını döven, asabi bir kişiliktir. Onun bu konudaki diğer örneği sarıklı, sakallı ve seçim bölgelerinde nüfuzu olan Şeyh Emin'dir. Selma ve kocası, onunla ilk defa mebus Murat Bey'in evinde karşılaşmışlardır. Aynı ortamda bulunan Binbaşı Hakkı Bey, düşmanlarının sadece Avrupa olmadığını, bir gün Şeyh Emin gibilerle de çarpışmaları gerekeceğini yüksek sesle ifade etmiştir. Kadın-erkekli toplantı ve sohbetlere karşı olduğu anlaşılan Şeyh Emin, ortama girdiğinde kadınları görmezden gelmiştir (Karaosmanoğlu, 1987, s. 50-51). Bu olaydan altı yıl sonra Selma, Ankara'daki lüks evinde verdiği davete katılan sarhoş haldeki Şeyh Emin'i tanımakta güçlük çeker. Ona göre Şeyh Emin daha önce bir kadına bakmayı günah sayacak kadar mutaassıp, Nemrut gibi biridir. Fakat bu hali aslında erdemlilik taslayan bir ikiyüzlülükten başka bir şey değildir (Karaosmanoğlu, 1987, s. 148).

7. Yakup Kadri'nin Ütopyası

Romanın ikinci bölümünde, Cumhuriyet ideallerinin gerçekleşemediğini gösteren ve bu yönüyle realist bir tutum sergileyen Yakup Kadri, romanın üçüncü ve son bölümünde ideal bir toplum düzeni inşa etmiştir. Kişiler tüm hayatlarını yazarın idealize ettiği sisteme adanmışlardır. Yine onun bu bölümde ekonomiye ve kitle iletişim araçlarına bakış açısı da göz önüne alındığında yeni kurulan Cumhuriyeti totaliter bir rejime yaklaştırdığı söylenebilir. Aslında Yakup Kadri'nin romanda aydın-halk ilişkisi de problemlidir. Bu ilişki gerçek olmaktan çok tek yanlı, buyurgan ve denetim gücünün tesisi anlamına gelmektedir. Halk herhangi bir yerde ve alanda etkin bir özne olarak mevcut değildir (Yağcınkaya, 2004, s. 203).

Liberalizme muhalif olmasına rağmen tam anlamıyla sosyalist olarak da nitelendirilmeyeceğimiz Kadro hareketinin düşünceleri, romanın çeşitli yerlerinde görülmekle birlikte Yakup Kadri son bölümü adeta bu düşüncelere ayırmıştır. Ekonomi başta olmak üzere hayatın birçok alanı devlet tarafından planlanmakta ve organize edilmektedir. Söz gelimi ülkenin iktisadi haritası çizilerek Anadolu muhtelif üretim bölgelerine ayrılmış, her bölge ahalisinin bu bağlamdaki fonksiyonları belirli planlara göre belirlenmiştir. Orta Anadolu ziraat sahası olmaktan çıkmış, devletin fenni çiftliklerine bağlı geniş bir hayvancılık ve zanaat merkezi olmuştur. Çeşitli hayvan cinsleri ıslah edilmiş, devlet çiftliklerine ait olmak üzere geniş otlaklar ihdas edilmiştir. Yine Orta Anadolu'da bulunan kumaş fabrikalarının ihtiyaç duyduğu yünler buralardan tedarik edilmektedir. Bu sayede Türkiye'de yerli kumaş sanayi tesis edilebilmiştir. Benzer şekilde Orta Anadolu'nun ihtiyacı olan hayvansal ürünler yine bu bölgede yetiştirilen küçük ve büyük baş hayvanlardan sağlanmaktadır (Karaosmanoğlu, 1987, s. 228-229). Ülkenin iktisadi haritasını çizenin "iradeli bir fen eli" olması, hayvansal ürünlerin tedarik edildiği çiftliklerin devlete aidiyeti ve yerliliğe yapılan vurgu gibi hususlar, Kadrocu Yakup Kadri'nin devletçi ekonomik düşüncelerinin örnekleridir. Öte yandan ona göre tarımda görülen gelişmelerle birlikte Batı Anadolu'nun köyleri ve tarım arazilerinin herhangi bir ileri Avrupa ülkesiyle arasında bir fark kalmamıştır. Ülkedeki iç pazarlar düzene girmiş olduğundan Batı Anadolu ürünlerinin satılması için eskisi gibi dışarıdan muktedir ve serseri tüccarın yolu gözlenmemektedir. Özellikle Orta Anadolu, bu bölgenin ürünlerinin büyük ölçüde müşterisi olmuştur.

Yakup Kadri ütopyasında, Cumhuriyet ideallerinin gerçekleştiği bir devletin yanı sıra aynı zamanda buna tekabül eden erdemli bir toplum tasvir etmektedir. Öyle ki bu devlette sinema ve basın da böyle bir topluma ve sisteme hizmet etmektedir. Yazara göre bunda halkın talepleri belirleyici olmaktadır. Sinemalar, halkın sıradan, bayağı zevklerine hitap etmekten vazgeçmiş, bunun yerine millî davalara hizmet eden satirik ve epik filmler çevirmeye başlamıştır. Onun ifadeleriyle:

Anadolu'nun herhangi bir yerinde bir bataklığın kurutuluşunu, yeni bir demiryolu hattı üstünde ilk trenin işleyişini veya Seyhan sahasındaki pamukların, Kayseri bez fabrikalarına gelip oradan beyaz patiska veya renkli basma halinde çıkışını gösteren milli aktüalite filmleri sinema sallerini alkış ve sevinç çılgınlıklarıyla çın çın çınlatıyordu (Karaosmanoğlu, 1987, s. 185-186).

Hatta Türkiye'nin sanayileşmesine dair Neşet Sabit'e bir roman yazdırma düşüncesi, Selma'nın aklına bu tür filmlerden birini seyrederken gelmiştir. Benzer şekilde basın da milli amaçlara ve milli görevlere hizmet etmektedir. Kötü adetler, gayrı milli akımlar ve irtica unsurları bu sayede barınamaz olmuştur. Basın yoluyla insanların şeref ve haysiyetine tecavüz, şantaj ve iftira atma gibi kötülüklerden vazgeçilmiştir. Buna rağmen kötülüklerini devam ettirmek isteyenlere basında mizah yoluyla gereken cevaplar verilmektedir. Tiyatro ve sinemalar bu hususta önemli fonksiyonlar icra etmektedir (Karaosmanoğlu, 1987, s. 185).

Üçüncü ve son bölümde diğer bölümlerde görülen çelişiklere de rastlanmaz. Sosyal sınıflar yine mevcuttur fakat Cumhuriyet ilke ve devrimlerinin kanıksanmış olmasından dolayı aralarında bir uyum söz konusudur. Yazar, sonlara doğru Ankara'daki Türk işçileri ve mühendislerini Avrupa'daki meslektaşlarıyla kıyaslamaktadır. Buna göre Avrupa'dakiler mutsuzdur. Romalı esirler gibi eza, cefa ve mahrumiyet çektikleri için fiziksel durumları bile yıpranmış, içki ve açlıktan tüm insani faziletlerini kaybetmişlerdir. Avrupa proleteryasının sefaletinden eser bulunmayan Türkiye'de ise işçiler birer devlet memuru olup, yüreklerinde bir devlet memurunun haysiyetini, vakar ve mesuliyetini taşımaktadır. Başlarında patron diye bir bela yoktur ve kimsenin esiri olmayıp sadece memleketin hizmetçisi olduklarının bilincindedirler. Aralarında binlerce kadın bulunmakla birlikte bunların büyük kısmı fabrikaların büro işlerinde veya paket ve ambalajlama bölümlerinde çalışmaktadır. Her yıl yayınlanan istatistiklere göre kadınların çalışma konusundaki dayanaklılığının erkeklerden fazla olduğu anlaşılmaktadır (Karaosmanoğlu, 1987, s. 187).

Yakup Kadri bu bölümde "İçtimai Mükellefiyet Teşkilatı" adlı bir organizasyondan söz etmektedir. Her ne kadar ayrıntılarına girmiyorsa da anlaşıldığına göre kültürel, ekonomik ve sosyal alanlarda düzenleyici rol üstlenen, yarı resmi bu teşkilatta insanlar gönüllülük esasına göre çalışmaktadır. Selma'nın kocası Neşet Sabit de üye olarak sürekli faaliyetlerde bulunmakta ve Anadolu'nun muhtelif şehirlerine giderek halkı aydınlatıcı konferanslar vermektedir.

Bu bölümde evlenen Selma ve Neşet Sabit, Kaledibi'nin Cebeci'ye bakan yamacında bir apartmanda ikamet etmektedir. Yakup Kadri'nin anlattığına göre Gazi Çiftliği ve Etimesgut gibi sulak ve ormanlık bölge olmamasına rağmen bu bölgede kuyu suyu ile sulanan sebze bahçeleri ile küçük ağıl ve otlaklar bulunmaktadır. Bölgenin ürünleri Ankara'da haftada iki gün kurulan köylü pazarında satılmaktadır. Birçok aile, sebze ve hayvansal ürünleri bizatihi yerinden tedarik edebilmektedir. Köylüler, büyük kısmı İçtimai Mükellefiyet Teşkilatı'nın öncülüğünde kooperatifleşmiş bir şekilde faaliyet göstermektedir. İlk zamanlar birçok sıkıntı yaşanmış ve dağılma ihtimali belirmişse de Yakup Kadri'nin ifadesiyle "*Şehirlilerle köylüler arasındaki alışveriş şartları rasyonel bir şekilde düzenlendikten sonra hepsi emeklerinin mükâfatını görmeye ve hepsinin yüzü gülmeye başlamıştır.*" Köylüler arasında eskisi gibi kirli paçavralara sarılmış dilenci kıyafetinde hasta, sakat, sıtmalı ve kavruk olanlarına hiç rastlanmamaktadır. Yediği yemekler ve yattıkları yerler İçtimai Mükellefiyet Teşkilatı'nın genç hekimleri tarafından sürekli kontrol edilmekte olan köylüler, haftada bir defa da muayene edilmektedir. Bunun yanı sıra sadece köylüler için kurulmuş olan büyük tüketim kooperatiflerinde giyim kuşama ait ürünler devlet fabrikalarından düşük fiyata temin edilmekte ve çok ucuza satılmaktadır. Öyle ki köylüler

bir aylık geliriyle bir yıl boyunca kendilerine yetecek her türlü giyim kuşamlarını kolayca alabilmektedir (Karaosmanoğlu, 1987, s. 189-190).

Yalçınkaya, romanın üçüncü bölümü için Ankara'da yeni bir toplumsal düzen kurulmuş olmasına rağmen köylülerin hala potansiyel hastalık ve pislik taşıyıcısı olarak görüldüğünü, kendilerini besleyecek ve idare edebilecek kapasitede olmadıkları varsayımıyla sürekli gözetim altında bulundurulduklarını ileri sürmektedir. Ona göre Yakup Kadri'nin köylülere ilişkin bu tutumu dönemsel bir eleştiri ya da durum saptaması olarak açıklanamaz. Yeni bir toplumsal düzen kurulmuş olmasına rağmen köylülüğün mutlak bir olumsuzluk taşıdığı düşüncesi ima edilmektedir (Yalçınkaya, 2004, s. 202-203).

8. Sonuç

Yakup Kadri, 1934 yılında yayımlanan *Ankara* romanında, bir yandan Ankara'nın fiziksel anlamda dönüşümünü öte yandan bürokrasinin ve sosyal sınıfların değişimi ve yozlaşmasını Milli Mücadele ve Cumhuriyet ideolojisi bağlamında irdelemektedir. Üç bölümden oluşan eserin ilk iki bölümü büyük oranda dönemin realitesiyle uyum sağlamakla birlikte üçüncü ve son bölüm yazarın ütopyasını aksettirmektedir. Ankara, İstiklal Harbi esnasında tüm Anadolu'nun merkezi ve ümididir. Milli Mücadele yıllarına kadar fiziksel açıdan yoksul bir kasabayı andıran Ankara, savaşın akabinde başkent olduktan ve Cumhuriyet ilan edildikten sonra hızla gelişir. Aynı zamanda kent sosyo-ekonomik dokusu da dönüşmektedir. Fakat Yakup Kadri'nin betimlemesine göre bu süreçte iki Ankara vardır: Biri, bahçeli villaların, lüks apartmanların inşa edildiği, zenginliğin ve yükselen sınıfların Ankara'sı iken, diğeri eskiden olduğu gibi altyapı imkânlarından yoksun ve fakir bir Ankara'dır. Değişen sadece başkent görünümü değildir. Milli Mücadele'de aktif rol almış olan asker ve bürokratlar Cumhuriyet sonrasında yozlaşmış ve nüfuzlarını kullanarak spekülasyon ve müteahhlik yoluyla zenginlik ve konfor elde etmişlerdir. Öte yandan Batılılaşma yanlış yorumlanarak salt taklitçiliğe indirgenmiştir. Sosyal sınıflarda da buna benzer menfi yönelimler söz konusudur.

Yakup Kadri, Ankara'nın ve sosyal sınıfların karşılıklı dönüşümünü bazen romanın kahramanları Selma ve Neşet Sabit ile bazen de anlatıcı olarak kendisi aktarmaktadır. Aslında Ankara ile Selma'nın dönüşümü birbirleriyle paralellik arz etmektedir. Bu bağlamda aralarında kader birliği vardır. Selma, kocasının görevi sebebiyle İstanbul'u terk ederek geldikleri Ankara'yı önceleri yoksul bularak yadırgamış ve şehre alışmakta güçlük çekmiştir. Fakat Milli Mücadele bilinci kazandıktan sonra hayata bakışı değişen Selma, Yunanlıların Ankara'ya yaklaşması üzerine Kayseri'ye yerleşen kocasını yalnız bırakır. İstiklal Harbi sonrasında savaş döneminin idealist bir subayı olan Hakkı Bey'le evlenir ise de kocasının önceki ideallerinin aksine bir hayat tarzını tercih etmesi nedeniyle ondan da ayrılır. Romanın, Yakup Kadri'nin ütopyasını teşkil eden üçüncü ve son bölümünde nihayet ideallerine uygun bir şahsiyet olarak gördüğü gazeteci ve yazar Neşet Sabit ile evlenir ve mutlu olur.

Selma, Yakup Kadri'nin gözünde Cumhuriyet dönemi Türk kadınının örnek şahsiyetidir. Onun dışında romanda birkaç yerde görünen, zekâsı, yeteneği, güzelliği ve sosyo-kültürel hayata aktif katılımıyla Yıldız adlı genç bir kız, yazarın bu husustaki diğer örneğidir. Romanda yüceltilen bu iki kadın yeniliği, Cumhuriyet devrimlerini ve modernliği, bunların dışındaki kadınlar ise ya eskiyi ve taassubu ya da yanlış Batılılaşmayı sembolize etmektedir. Yakup Kadri'nin bazı kadınları özellikle ön plana çıkarması, dönemin yönetici kadrolarının ve aydınlarının Cumhuriyet ideolojisi

ve devrimlerinin hayatıyet kazanmasında kadınlara biçtiği rolle de uyumludur. Zihniyet açısından kadınları karşıtlığını, şehirler bağlamında İstanbul ve Ankara sembolize etmektedir. İstanbul, eskinin ve çöken bir imparatorluğun, Ankara ise yeni kurulan Cumhuriyet'in ve modernliğin simgesidir. Bu karşıtlık kıstaslar değişerek ütopya bölümünde de devam etmektedir. Selma'nın gözüyle İstanbul hareketli, zevk ve eğlence merkezi olan kozmopolit bir şehir iken Ankara ise yerli ve çok daha sadedir.

Sosyal sınıflar ve statüler açısından değerlendirildiğinde romanın kahramanlarından emekli Miralay Hakkı Bey askeriyeiyi, emekli mebus Murat Bey sivil bürokrasiyi, Sungurluzade Ömer Efendi ve kardeşleri ise ticaret burjuvazisini temsil etmektedir. Fakat üçü de söz konusu sınıfların olumsuz örnekleridir. İstiklal Harbi yıllarında ateşli bir Milli Mücadeleci ve Avrupa düşmanı olan Hakkı Bey, sonrasında devrim ruhuna aykırı bir şekilde hareket ederek lüks ve konfor peşinde koşan, zenginlik uğruna makamını kötüye kullanan biri haline gelmiştir. Murat Bey, arsa spekülasyonu ve müteahhitlik sayesinde haksız kazanç sağlayarak zenginleşmiştir. Siyasi nüfuzlarını kullanan iki şahsiyet de oturdukları evlerini, giyimlerini, dış görünüşlerini, alışkanlıklarını ve dünya görüşlerini değiştirmişler, aynı zamanda Batılılaşmayı da yanlış anlamışlardır. Yakup Kadri özellikle Murat Bey ve ailesinin bu nedenlerle düştüğü kötü durumu zaman zaman ironik bir üslupla aktarmaktadır. Tanzimat'la başlayıp Cumhuriyet'le birlikte devam eden devlet eliyle burjuvazi oluşturma abalaları ve devletçiliğin bu şekilde uygulanması, Kadro hareketinin karşısında yer aldığı bir yaklaşımdır. Hareketin önemli temsilcilerinden Yakup Kadri, bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Zaten romanın ana temalarından biri budur.

Ömer Efendi ise iki kardeşiyle birlikte ticaretle iştital etmektedir. Aslında üç kardeşin her biri daha önce ayrı işler yapıyorken Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında bilinmeyen bir şekilde bir servete konmuşlarsa da yazar, savaş döneminde bunun yaygın olduğuna işaret etmektedir. Ömer Efendi, Yakup Kadri'nin çizdiği portreye göre mutaassıp, iki eşli ve ailesine şiddet uygulayan bir kişiliktir. Aynı zamanda romandaki figürlerden şeyh Emin Efendi gibi olumsuz bir dindar tipleridir. Sungurluzadeler, Cumhuriyet sonrasında gelişen Ankara'nın merkezi caddesinde deri mamulleri satan bir mağaza ve üst katında ofisleri olan bir mekâna sahip olmuşlardır. Fakat mağazanın işletmesini üniversite tahsili görmüş olan oğullarına bırakmışlardır. Bu durum bir yandan Türk toplumunda Cumhuriyet döneminde oluşmaya başlayan burjuva geleneğine işaret etmektedir.

Romanın üçüncü bölümü Yakup Kadri'nin ütopyasını yansıtmaktadır. Diğer bölümlerin aksine bu dönemde Ankara ve Türkiye, ilk iki bölümdeki çelişkileri aşmış, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan son derece ileri seviyeye gelmiştir. Bu gelişme çalışma şartları açısından Avrupa ülkelerinden bile ileri seviyededir. Yazarın idealize ettiği Türkiye, mensup olduğu Kadro Hareketi'nin ekonomiyi ve hayatın birçok alanını devlet eliyle yönlendiren devletçi, planlamacı yaklaşımını açık bir şekilde aksettirir. Hatta bu nedenle *Ankara* romanı bazı eleştirmenlerce Kadro ideolojisinin edebi alandaki yansıması olarak değerlendirilmiştir.

Extended Summary

The article is about the novel *Ankara* by the literary, politician, and diplomat Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974). It includes a socio-economic analysis of Ankara during that period regarding its setting, characters, and the mutual relations of social classes. The fact that Yakup Kadri was a close friend of Atatürk, held various high-level positions, and was a direct witness to the period he described, adds significant value to the work.

The Kadro movement has a great place and importance in Yakup Kadri's political life. The Kadro members tried to establish the ideology of the Turkish revolution and adopted the principle of statism being dominant in many areas of life, especially in the economy. *Ankara* reflects Yakup Kadri and the Kadro members' worldviews, especially their economic approaches.

The novel consists of three parts, each corresponding to a different period. The first part covers the period just before the Battle of Sakarya (1922), the second part covers the period until 1926 after the declaration of the Republic, and the third part covers the fourteenth to twentieth years after the Republic (1937-1943). Yakup Kadri displays a realistic view by holding a mirror to the realities of the period in the first two parts of the novel, while the third part follows a romantic and idealistic narrative.

Yakup Kadri sometimes portrays the transformation of Ankara through the eyes of the novel's protagonists, Selma and journalist Neşet Sabit, and sometimes as the narrator himself. Selma marries three different people in three separate sections of the book. Her life parallels the transformation of Ankara. In the novel's first section, Selma comes to Ankara due to her husband Ahmed Nazif's assignment. They are tenants in the house of Sungurluzade Ömer Bey in the poor neighborhood of Taceddin. Selma is indifferent to the national struggle and seeks comfort in her life, so she finds Ankara, a poor and boring city where she cannot meet even her most basic needs, strange. However, due to the mental transformation she went through, she became a passionate supporter of the national struggle. She separates from her husband, who settled in Kayseri due to the Greeks approaching Ankara.

In the novel's second part, Selma marries Hakkı Bey, who was previously against Westernization, fought in the War of Independence, and then retired with the rank of Miralay. Hakkı Bey, who abandoned his old ideals, pursued luxury and wealth, and did not hesitate to use his powers improperly for this purpose, represents the corrupt military class that is disconnected from the values of the Republic and the revolution. Selma divorces her husband for these reasons. On the other hand, Ankara is physically developing and growing with the declaration of the Republic and becoming the capital, and new places and luxurious houses are being built to indicate that. The houses in question are the political and military bureaucracy places that have changed and degenerated in character and ideal. The previously poor neighborhoods represent the old Ankara without roads, water, and electricity. Former deputy Murat Bey and his family, friends of Selma and her husband, are examples of the corruption in the civil bureaucracy. Thanks to land speculation and contracting businesses, Murat Bey became one of the wealthiest men of the period and moved from his vineyard house in Etlik to a luxurious mansion in the aforementioned center of Ankara. Yakup Kadri also presents Hakkı and Murat Beys as examples of false Westernization.

According to the portrait drawn by Yakup Kadri, Sungurluzade Ömer Bey and his two brothers are negative representatives of the commercial bourgeoisie. Bigoted, bigamist, and violent to his family, Ömer Bey and his two brothers acquired an unknown fortune during the First World War. The Sungurluzade family continued their commercial activities in a building consisting of a leather goods store and offices on the central street of developing Ankara.

The third chapter reflects Yakup Kadri's Kadroist utopia, which moves away from the realist approach in the other chapters. In his fiction, there is an Ankara and Türkiye with an ideal order that has internalized the Republic and its revolutions, and all its citizens are virtuous, happy, and

prosperous. The state plans and organizes many areas of life, especially the economy. Women are actively involved in all economic, cultural, and social areas. Cinema and press also serve this ideal order.

Another significant theme emphasized in the novel is the contrast between Istanbul and Ankara. During the years of national struggle, Ankara was a sacred place as the heart of the struggle. In contrast to Istanbul, which symbolizes the old and the empire, Ankara represents the new, the ideology of the Republic, and revolutions. This contrast continues in the utopia section. While Istanbul is a lively, cosmopolitan city centered on pleasure and entertainment, Ankara is local and much simpler.

Kaynakça

- Baş, Yener . (2005/2). “Bir (Kentsel) Ütopya Olarak Ankara Romanı”. *METU JFA*. 79-98.
- Çelik, S. Dilek Yağın. (2014). “Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Ankara Romanı Bağlamında Kemalist İdeoloji ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Bir Başkent İnşası”. *Ankara Araştırmaları Dergisi*. 2 (1). 93-107.
- Demirci, Fatih. (2006). “Kadro Hareketi ve Kadrocular”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı 15. 35-53.
- Diñer, Güven. (2017). “Cumhuriyet Döneminde Ankara’da Kurulan Toplumsal Yaşam Alanları”. *Ankara Araştırmaları Dergisi*. 5 (2). 321-345.
- Dirlikyapan, Murat Devrim. (2014). “Kadro Hareketi ve Bir Kadro Kitabı Olarak Ankara”. *Erdem*. Sayı 66. 53-70.
- Dumanoğulları, Sevil Özçalık. (2020). “Cumhuriyet’e Mekân Yaratmak: İstanbul-Ankara İkiliğinin Kiralık Konak ve Ankara Romanlarına Yansıması”. *Mukaddime*. 11 (2). 294-316.
- Enginün, İnci. (1992). *Mukayeseli Edebiyat*. İstanbul. Dergâh Yayınları.
- Ergün, Elif. (2014). *Foucault’da İktidar-Mekân İlişkisi ve Üç Ankara Romanı Üzerinden Çözümlemesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ertan, Temuçin Faik. (1994). *Kadrocular ve Kadro Hareketi*. Ankara. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. (1987). *Ankara*. 7. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. (1964). *Zoraki Diplomat*. 3. Baskı. İstanbul. İletişim Yayınları.
- Polat, Nazım H. (2001). Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. (Cilt 24, s.465-468). İstanbul: *TDV İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Sunar, Lütfi. (2004). “Kadro Dergisi/Hareketi ve Etkileri”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD)*. Cilt 2. Sayı 1. 511-526.
- Tekeli, İlhan ve Selim İlkin. (2003). *Bir Cumhuriyet Öyküsü-Kadrocuları ve Kadro’yu Anlamak*. İstanbul. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tiken, Servet. (2013). “Zaman ve Mekân Birlikteliği Açısından Yakup Kadri

Karaosmanoğlu'nun Ankara Romanı Üzerine Bir İnceleme". *Turkish Studies*. Volume 8/13. 1551-1560.

Varel, Anıl. (2018). "Yakup Kadri'nin Yaban ve Ankara Romanlarında Kadrocu Tezlerin İzleri". *Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt XI. Sayı 1. 2-30.

Yılmaz, Ayfer. (2019). "Yakup Kadrinin Ankara Romanında Cumhuriyet Kadınının Doğuşu". *AHBV Edebiyat Fakültesi Dergisi (HEFAD)*. Sayı 1. 11-19.

Yılmaz, Nusret. (2018). "Yaban İle Ankara Romanları Arasında Diyalojik Bir Okuma". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Yıl 6. Sayı 69. 269-279.

Yalçinkaya, Ayhan. (2004). *eğer'den meğer'e Ütopya Karşısında Türk Romanı*. Ankara. Phoenix.

Yumuşak, Fatma Bilgen. (2016). "Ankara Romanında Kimlik Bunalımı". Çankırı Kara Tekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 7 (1). 639-652.

Yücesoy, Fikriye. (2021). "Kaya, Buzdan Şehir Maketi ve Ev: Selma'nın Ankara'sı Walter Benjamin Üzerinden Ankara Romanı Analizi". *Fe Dergi*. 14/2. 1-12.

